Jawor – sześć średniowiecznych krzyży pokutnych wmurowanych w zachodnią ścianę XVI-wiecznej bastei Zamek Anioła (dziedziniec Banku PKO przy Placu Bankowym, boczna ul. Poniatowskiego). Umieszczono je tutaj pod koniec XIX wieku, po przeniesieniu sprzed dawnej Bramy Złotoryjskiej. Kolejne dwa krzyże znajdują się przed wejściem do Muzeum Regionalnego przy ul. Klasztornej w Jaworze. Jest to obecnie jeden z największych zespołów krzyży pokutnych na terenie Dolnego Śląska i Polski.

Fragment najstarszej zachowanej na Śląsku umowy kompozycyjnej z 1305 roku. Spisano ją w kancelarii księżnej Beatrycze, wdowy po księciu jaworskim Bolku I Srogim. Oryginał znajduje się w Archiwum Jezuitów w Pradze. Opisane w nim zajście miało miejsce w Stanowicach 25 km na wschód od Jawora.

"My, Beatrycze, księżna Śląska i władczyni Książa, chcemy, aby wszystkim wyznawcom Chrystusa, do których dotrze ten dokument jako dowód, było wiadome, że Konrad von Langinberc, były stanowicki młynarz (molendinarius) pozbawiony został życia przez Konrada, byłego zarządcą majątku (rector curiae) w Pasiecznej. Za zamordowanie tego człowieka, brat Giinther, obecny administrator klasztoru zaproponował żonie, dzieciom i pozostałym krewnym zabitego stosowną i przyzwoitą kwotę pokutną, którą zatwierdziła Rada Zaufanych Mężów. Żona, dzieci i bliżsi krewni, którzy obecni byli przy ugodzie i przyjęli kwotę pokutną ustaloną na 12 marek, złożyli swoje podpisy. Sumą półtorej marki otrzymał ponadto sługa zabitego za odniesione obrażenia, a chirurg, który udzielił mu pomocy 1 markę. Na znak ugody wzniesiony został na miejscu zbrodni krzyż. Wszyscy wymienieni, po zatwierdzeniu ugody, zrezygnowali w sądzie, w obecności wójta i ławników, z wszelkich działań, mogących mieć charakter zemsty, dziękując za korzystne warunki ugody. Ażeby żadna z wyżej wymienionych osób nie dopuściła się pogwałcenia ugody, postanowiliśmy opatrzyć dokument naszą pieczęcią i pieczęciami brata Giinthera, administratora klasztornego i obywatela Strzegomia, nadając mu moc prawną. Jako świadków ugody pokutnej wymienia się (...) oraz wielu innych godnych zaufania ludzi. Sporządzono ręką Konrada, rektora szkół strzegomskich, w dniu 4 grudnia Roku Pańskiego 1305".

Folder opracowano z okazji Europejskich Dni Dziedzictwa w Polsce w r. 2011.
Sfinansowano ze środków Powiatu Jaworskiego.
Projekt i wykonanie: Towarzystwo Społeczno-Kulturalne „Księstwo Jaworskie".
http://ksiestwojaworskie.ngo.org.pl

Starostwo Powiatowe w Jaworze

Krzyże i kapliczki pokutne
w powiecie jaworskim

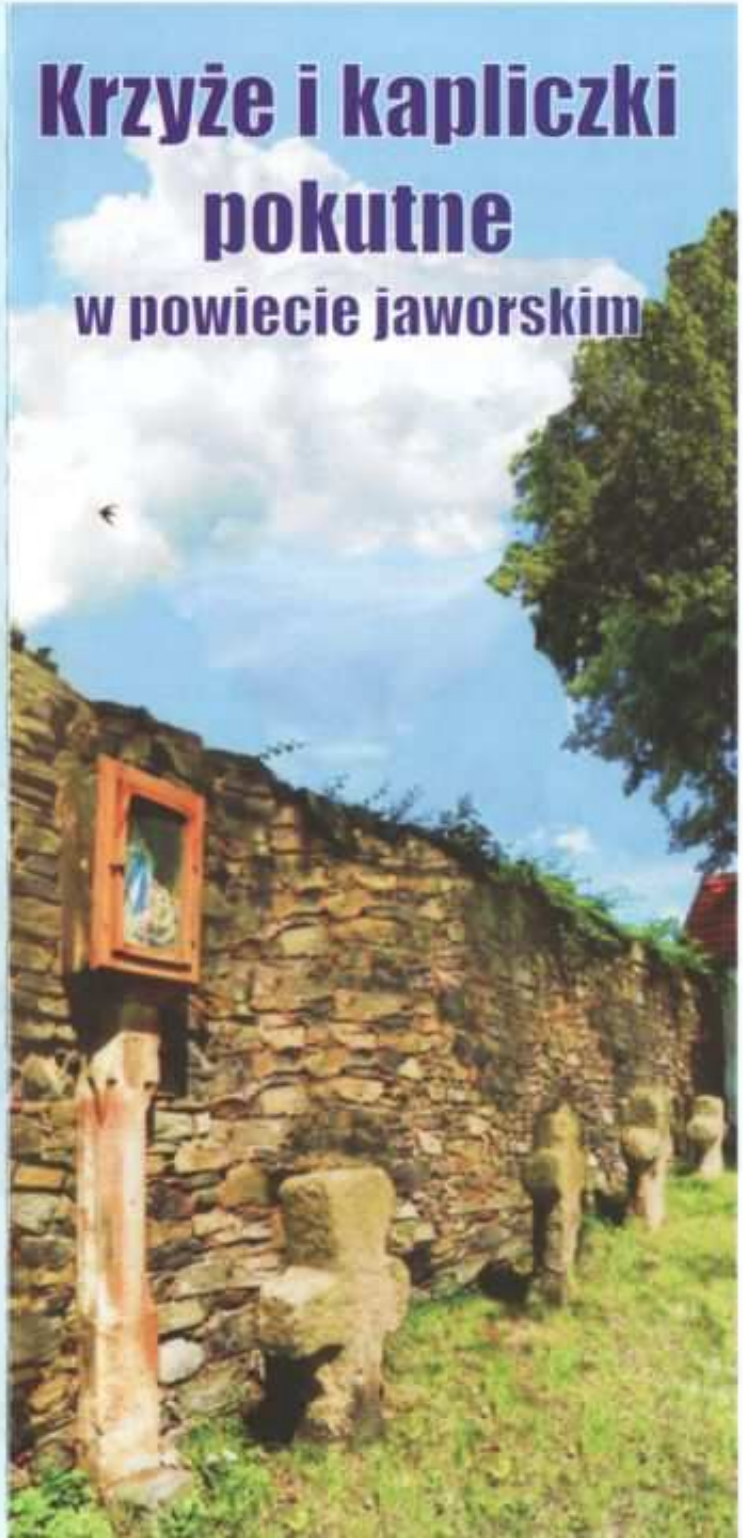

Kamienne krzyże (rzadziej kapliczki), potocznie zwane pokutnymi, są zabytkami średniowiecznego prawa karnego. Stawiano je od XIII do XVIII wieku. Najwięcej przetrwało ich w Europie zachodniej oraz środkowej (w tym na Dolnym Śląsku). Stawiane były w miejscach zbrodni, a wykonywał je, lub fundował, zabójca. Niektóre z nich przeniesiono później w inne, godniejsze miejsca. Były i są znakiem pojednania (stąd "krzyże pojednania"), pamięci i prośbą o modlitwę.

Wykonywano je z jednego bloku skalnego dostępnego w okolicy. Na wielu krzyżach zachowały się rysunki (ryty) przedstawiające narzędzia zbrodni - najczęściej były to noże i miecze. Tylko w Sichowie zachował się krzyż z unikalnym rytem halabardy.

Między rodziną ofiary (za jej zgodą) i zabójcą zawierane były przed sądem **umowy pojednawcze** (**kompozycyjne**). Stanowiły one znaczący postęp cywilizacyjny wobec wcześniejszych praktyk odwetu. W XIII wiecznym kodeksie prawa „Zwierciadło Saskie" zapisano: **„KTO ZABIJE UMYŚLNIE, WEDLE PRAWA MA BYĆ KARANY. KTO ZABIJE PRZYGODNIE, ŻE JAWNE TO BĘDZIE, GARDŁA TRACIĆ NIE POWINIEN, TYLKO ZAPŁACIĆ"**.

Oprócz nakazu postawienia kamiennego krzyża (kapliczki), zadośćuczynienia rodzinie ofiary (odszkodowanie pieniężne, utrzymywanie dzieci ofiary), umowy takie nakładały na sprawcę dodatkowe obowiązki. Na przykład: poczęstunek dla uczestników pogrzebu, opłata pochówku, uroczystości kościelnych, lekarza oraz kosztów sądowych, opłata mszy i modlitwy wspominkowej, rekompensata za wosk na świece w czasie mszy, pielgrzymka w intencji ofiary do wyznaczonego miejsca (np. Akwizgranu lub Rzymu), czy wsparcie instytucji (np. zakup owsa dla władz miejskich lub sądu).

Czasem stosowano wymyślne kary o charakterze poniżającym.

Słup - kapliczka i 4 krzyże przy murze przykościelnym.

Małuszów - trzy krzyże przy drodze do Przybyłowic.

Mierczyce - krzyż w murze przykościelnym.

Kępy - krzyż w murze przykościelnym.

Sichów - krzyż w murze przykościelnym.

Męcinka - krzyż w murze przykościelnym.

Piotrowice - krzyż przy posesji nr 144.

Godziszowa - krzyż przy posesji nr 51.

Luboradz - krzyż jako pomnik na cmentarzu.

Skała - dwa krzyże przy posesji nr 25.

Władów - krzyż przed murem przykościelnym.

Grobla - krzyż w murze przykościelnym.

Najwyższa w Polsce (wysokość 3,15 m.) kamienna kapliczka (typ słupowy z niszą) przy dawnej drodze z Jawora do Brachowa.

Na terenie powiatu jaworskiego znajdują się również inne kamienne kapliczki słupowe z niszą, określane w różnych opracowaniach jako średniowieczne obiekty pokutne, w **Słupie** (w murze przykościelnym), w **Starym Jaworze**, obecnie ulica Starojaworska, na posesjach nr 118 i 57, w **Jastrowcu** na terenie cmentarza przykościelnego (tylko nisza), w **Zimniku** przy posesji nr 4 oraz w **Marcinowicach** (tylko nisza) na zewnątrz muru przykościelnego przy bramie mniejszej.